

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MA'SULIYATLILIK VA TASHABBUSKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

Charos Boymatova Zayniddinovna

Qarshi shaxri 26-maktab

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: O'zbekistonda ta'lim tizimi doimiy ravishda yangilanib, har doim jamiyatning ilg'or vakillarini yetishtirishga intiladi. Bu jarayonda o'qituvchi shaxsining o'rni va roli beqiyosdir. Aynan o'qituvchi jamiyatda yuksak ma'naviyatli, bilimli, tashabbuskor va mas'uliyatli insonlarni tarbiyalashda asosiy vositachi hisoblanadi. Shu bois, bo'lajak o'qituvchilarda mas'uliyatlilik va tashabbuskorlik sifatlarini rivojlantirish bugungi kun ta'limi oldidagi eng ustuvor maqsadlardandir. Bu maqolada ana shu muhim fazilatlarni rivojlantirish konsepsiyasi, yondashuvlari va ahamiyati haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, bo'lajak o'qituvchi, mas'uliyatlilik, tashabbuskorlik, zamonaviy ta'lim, pedagogik fazilatlar, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik muhit, talaba, shaxsiy rivojlanish.

Yosh avlodga ta'lim berishda zamonaviy o'qituvchilar oldiga to'g'ri ma'naviy-axloqiy namunani ko'rsatish, bilimlarni yetkazishda yangidan-yangi yo'llarni izlash, shuningdek, o'z kasbiga bo'lgan mas'uliyatni teran his qilish talabi qo'yilyapti. Hozirgi kunda pedagogika oldida turgan asosiy vazifalardan biri — bo'lajak o'qituvchini mustaqil fikrlaydigan, muammolarga yechim topa oladigan, tashabbuskor, mas'uliyatli, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega etib tarbiyalashdan iborat. O'qituvchi va talabalar hayotini to'g'ri yo'naltirishda, ularga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishda o'qituvchining individual fazilati, uning tashabbuskorligi va mas'uliyatliligi muhim ahamiyat kasb etadi. Mas'uliyatlilik — bu shaxsning o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni to'liq va vijdonan bajarish, bilim va tarbiya jarayonida sodir bo'layotgan jarayonlarga befarq bo'lmaslik, har bir ishda qat'iyat va sadoqat ko'rsatish fazilatidir. Bo'lajak o'qituvchining mas'uliyatlilik darajasi, eng avvalo, uning kasbiy tayyorgarligi, shaxsiy intilishi va axloqiy tamoyillariga bog'liq. Ta'lim muassasalarida o'tiladigan nazariy va amaliy mashg'ulotlarda talabalar mas'uliyatlilik haqida yetarli bilimga ega bo'ladi. Ammo amaliy hayotda bu fazilatni shakllantirish uchun pedagogik ishga munosabatda sadoqat, vijdon, fidoyilik kabi insoniy mezonlar ustuvor bo'lishi talab etiladi [1].

Tashabbuskorlik esa o'qituvchi uchun eng muhim sifatlardan sanaladi. Tashabbuskor o'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarning faolligini oshiradi, turli ta'lim metodlaridan samarali foydalanadi. U o'zi boshqalarga o'rnak bo'la oladi, har

bir yangi loyihada ilg'or fikrlarni taklif etadi, ta'limda yangilik kiritishda doim oldinda bo'lishga harakat qiladi. Kelajakda maktabda yoki boshqa ta'lim muassasalarida faoliyat yuritadigan o'qituvchining o'ziga xos va ijobiy fazilatlari o'z kasbiga bo'lgan hurmati va muhabbatida, jamiyat oldidagi mas'uliyatni his etgan holda tashabbuskorlik ko'rsatishida namoyon bo'ladi. Mas'uliyatlilik va tashabbuskorlikni rivojlantirishda pedagogik ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida, xususan, o'qituvchilik fakultetlarida zamonaviy usullar va ta'lim texnologiyalaridan keng foydalanish muhimdir. Shuningdek, talabalarda mas'uliyatni tarbiyalash ular hayot mazmunini anglashiga, o'z faoliyatida qat'iyatli bo'lishiga, harakatlarining natijasi uchun javob berish odatini shakllantirishiga olib keladi. Bu sifatlarsiz zamonaviy o'qituvchi timsolini to'liq tasavvur qilish qiyin [2].

Hozirgi tez o'zgaruvchan zamonda o'qituvchining tashabbuskor va mas'uliyatli bo'lishi kasbiy muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi. O'quvchilarni mustaqil izlanishga, ijodiy fikrlashga, bilim olish jarayoniga faol kirishishga jalb qilish uchun o'qituvchi avvalo o'z hayotida, kasbida ana shu fazilatlarni namoyon qilishi lozim. Bo'lajak o'qituvchida bu fazilatlarni tarbiyalash har tomonlama ma'naviy yetuk, kasbiy jihatdan yetilgan shaxsni kamol toptirishga xizmat qiladi. Pedagogika nazariyasida shaxs sifatlari, uning kasbiy tayyorgarligi va ish jarayonidagi faol pozitsiyasi o'qituvchining jamiyat hayotidagi o'rni va roli bilan chambarchas bog'liq. O'z kasbiga sadoqatli, mas'uliyatli va tashabbuskor o'qituvchi har doim tashqi muhitdan oldin o'z ichki pozitsiyasi va vijdoniga tayanadi. U o'zining barcha harakatlarini faqat rahbar ko'rsatmasi yoki reja asosida emas, balki o'z fikr va tashabbuslari asosida, shaxsiy javobgarlikni his qilgan holda amalga oshiradi. Ichki mas'uliyat hissi o'qituvchi inson uchun o'z kasbida, jamiyat va davr oldida zimmasidagi vazifani teran anglashiga olib keladi. Bu holat kasbiy faoliyat davomida doimiy ravishda o'zini o'stirib borish, zamon bilan hamqadam bo'lishda ham muhim omil hisoblanadi. Tashabbuskorlik esa o'z-o'zini rivojlantirishda, innovatsion g'oyalarga ochiq bo'lishda, zamonaviy ta'lim jarayonlarida ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etishga intilishda ko'rinadi [3].

Bugungi ta'lim sohasida zamonaviy texnologiyalar, internet va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari keng qo'llanilishi o'qituvchidan doimiy yangilik izlashni, harakat qilishni, o'z ustida ishlashni talab qiladi. Mas'uliyatli o'qituvchi o'z kasbiy faoliyatini takomillashtirish uchun internet resurslaridan, fan yutuqlaridan keng foydalanadi, yosh avlodga namuna bo'la oladigan darajada bilim saviyasini oshirishga harakat qiladi. Shuningdek, tashabbuskor o'qituvchi yangi loyiha va g'oyalar, ilg'or metodlarni tadbiq etishda ham yetakchi bo'la oladi. O'quvchi va talabalarni ham o'z ichki javobgarligini his qiladigan, jamiyat hayotida muhim o'rin tutadigan shaxs bo'lib yetishishiga yordam beradigan pedagogik muhit tashkil etilishi lozim. Bu borada o'qituvchining tashabbuskor va mas'uliyatli faoliyati talabalarni ham mustaqillikka, izlanishga, o'z hayotiga nisbatan mas'uliyatli munosabatda bo'lishga, yangi g'oyalarni

ilgari surishga rag'batlantiradi. Faqatgina bilim berish emas, balki shaxs sifatida tarbiyalash, ularning ongida ongli mas'uliyat va tashabbuskorlik hissini uyg'otish — haqiqiy o'qituvchi faoliyatining asosi bo'lishi zarur [4].

Kasbiy mas'uliyat va tashabbuskorlik — o'qituvchi uchun nafaqat mustahkam bilim, balki yuqori ma'naviy-etika mezon, doimiy o'zini o'stirish, jamiyat oldidagi javobgarlik hissi hamdir. Bu sifatlar nafaqat nazariy darslarda, balki ta'lim muassasasidagi amaliy mashg'ulotlarda ham shakllantirilishi, doimiy takomillashtirib borilishi lozim. Yangi pedagogika dasturlari, kasbga tayyorlash bo'yicha qisqa muddatli kurs va treninglarda ham bo'lajak o'qituvchilarning ushbu fazilatlariga alohida e'tibor berilishi kerak. Bo'lajak o'qituvchida ushbu ikki asosiy fazilat shakllanishi pedagogik jamoaning, ona-ota, jamiyat va davlat siyosatining yagona hal qiluvchi omili emas. Avvalo, talabaning o'zi ichki motivatsiyasi, kasbiga bo'lgan sadoqati, o'z ustida ishlashga tayyorligi orqali mas'uliyatlik va tashabbuskorlik sari intilishi lozim. Faqat "dars berish" emas, yoshlarni to'g'ri yo'lga boshlash, jamiyatda yetakchi shaxslar tarbiyalash uchun o'z hayotini bag'ishlash, o'z faoliyatiga mas'uliyat bilan yondashish, ijtimoiy muammolar yechimini topishga harakat qilish — o'qituvchilik kasbining ajralmas qismidir [5].

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib aytganda, bo'lajak o'qituvchida mas'uliyatlik va tashabbuskorlik fazilatlarini shakllantirish, ularni rivojlantirish har tomonlama rivojlangan, zamonaviy va mustaqil fikrlaydigan yosh avlodni yetishtirishning muhim kafolatidir. Har bir o'qituvchi bu fazilatlarini o'zida, shuningdek, o'z o'quvchilarida tarbiyalash uchun doimiy izlanishi, o'zini takomillashtirishi, yangilik va ilg'or tajribalarga ochiq bo'lishi zarur. Bunda davlat siyosati, jamiyat, pedagogik jamoalar va albatta, har bir o'qituvchining shaxsiy faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi [6].

Xulosa: Bo'lajak o'qituvchilarning mas'uliyatlik va tashabbuskorlik fazilatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Ushbu sifatlarsiz jamiyatda haqiqiy pedagog va yetakchi shaxsni shakllantirish mumkin emas. O'qituvchi faqat oddiy bilim tarqatuvchi emas, balki har bir o'quvchiga hayotda mustaqil yo'l topishda ko'makchi, namuna, yo'l boshchi bo'la oladigan inson bo'lishi zarur. Bo'lajak o'qituvchilar faoliyatida mas'uliyatlik va tashabbuskorlikning ustunligi, ularning kasbiy muvaffaqiyati, jamiyat oldidagi obro'si va obro'sini belgilab beradi. Bu fazilatlarini shakllantirish va doimiy rivojlantirish pedagogik ta'lim tizimi oldidagi eng muhim va dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qudratov E., Sharipova D. "Zamonaviy ta'lim va innovatsion metodlar". Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
2. Mallaev N. "Pedagogik mahorat asoslari". Toshkent: O'zbekiston, 2020.
3. Akramova F. "Pedagogikadagi zamonaviy tendensiyalar". Toshkent: Fan, 2021.

4. Mahmudov M. "Qiyosiy pedagogika asoslari". Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. Saidov A.I., Tarixonova Z. "Pedagogika: nazariya va amaliyot". Toshkent: TDPU, 2017.
6. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent: Adolat, 2022.
7. "Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimida pedagogik innovatsiyalar". Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Toshkent, 2023.
8. Allamurotov B., Umarova S. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". Toshkent: TDPU, 2020.
9. Rasulov M. "O'qituvchi kasbining psixologik asoslari". Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.